

УДК 37:364.144 (438)

Козубовська Ірина Василівна

доктор педагогічних наук, професор
завідувач кафедри педагогіки і психології
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

Сідун Лариса Юріївна

старший викладач
кафедра теорії та практики перекладу
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОЇ РІВНОСТІ

У статті розглядаються питання освітньої рівності для різних груп населення, які відрізняються за віком, статтю, етнічними, релігійними ознаками, соціально-економічним статусом. Американська освітня система достатньо успішно реалізує всі ознаки демократизації освіти, однак проблема доступності освіти залишається не повністю вирішеною. Державна політика, спрямована на забезпечення рівних можливостей в отриманні освіти проводиться в США протягом останніх десятиріч, проте досить значна кількісна різниця між багатими і бідними учнями, англомовними дітьми і дітьми, які недосконало володіють мовою, афроамериканцями, латиноамериканцями та білим населенням скорочується дуже повільно.

Ключові слова: зарубіжний досвід, рівні освітні можливості, США, полікультурна освіта.

Вступ. Трансформаційні процеси, які сьогодні розпочалися в системі вітчизняної освіти, мають на меті суттєво підвищити якість середньої і вищої освіти, вдосконалити професійну підготовку фахівців. Водночас, пильної уваги вимагає і проблема нерівних освітніх можливостей різних груп населення, яка є характерною для всіх регіонів України. Зауважимо, що сучасне трактування нерівності передбачає вихід за межі суто економічних параметрів – виокремлюється нерівність економічна, соціальна, політична і етнокультурна. Окремі групи населення можуть потерпати від конкретного виду нерівності через обмеження своїх прав, але найбільш гострі прояви має їхня комбінація.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми освіти розглядаються в працях багатьох вітчизняних науковців (В.Андрущенко, В.Бех, І.Бондар, І.Зязюн, А.Капська, В.Кремень, В.Луговий, Н.Ничкало та ін.), результати досліджень яких підтверджують доцільність трансформацій в освітній сфері. Проте питання забезпечення рівних освітніх можливостей для різних груп населення, які відрізняються за віком, статтю, етнічними ознаками, соціально-економічним статусом, не висвітлені достатньо. Водночас, різні аспекти цієї проблеми активно досліджуються зарубіжними вченими, зокрема в США, і варті уваги.

Виклад основного матеріалу. Відомо, що США є багатонаціональною країною, де поряд з білим населенням проживають афроамериканці, іспанці, мексиканці та ін., де, крім людей з надзвичайно високими статками, певна частина населення не має можливості задовольнити навіть найбільш важливі потреби. Це, зокрема, стосується, й освіти. Освітня нерівність в США тривала впродовж багатьох років. В основному вона стосувалася питань освіти етнічних меншин, а також дітей з бідних сімей і дітей з обмеженими можливостями. Результатом спроб змінити ситуацію, що склалася, стало рішення Верховного Суду і Ради освіти США (1954) про десегрегацію шкільного середовища. Дуже важливим став прийнятий Акт про громадянські права (1964 р). Даний документ містив 11 статей, в яких утверджувалися права громадян і визначалися повноваження влади федерального правління у сферах суспільного житла, прав голосування, освіти, найма на роботу. Статті IV та VI були повністю присвячені ліквідації сегрегації шкіл. Даний документ задекларував, що в школи повинні зарахо-

уватися 20-30% представників різних національностей. Стаття IV була найважливішим розділом і ввела прецедент використання федеральних виплат як метод контролю освітньої політики. Президент Кеннеді запропонував внести вимогу, згідно якої освітня установа, яка отримує державне фінансування, не повинна здійснювати в рамках свого закладу дискримінаційну практику. Стаття IV вимагала призупинення державного фінансування у тому випадку, якщо освітня установа не виконувала цієї вимоги. У статті йшлося про те, що жодна людина не може бути усунена від навчання, їй не може бути відмовлено у наданні освітніх програм і фінансової допомоги на підставі раси, кольору шкіри і національного походження. Це положення вимагало від федеральних агентцій розробити основні положення для втілення цієї політики в практику. Відмова закладу впроваджувати вищезгадані положення означала «припинення державного фінансування даного навчального закладу, навчальної програми чи виду діяльності» [1, с. 99].

У 1974 р. прийнято закон «Про рівні освітні можливості». Він був покликаний зменшити дискримінацію; покращити освіту обездолених і неповноцінних дітей; фінансувати розробку навчальних планів, посібників, оснащення і забезпечити оплату праці помічників вчителів, які могли більше часу приділяти навчальному процесу.

Одна з найбільш масштабних федеральних програм США з освіти (1981) – Chapter 1 ЕСІА – також стала певним етапом у досягненні освітньої рівності. Програма адресована дітям низького соціального рівня і представникам етнічних меншин. Програма передбачала щорічні субсидії у розмірі 500 млн. доларів. На ці кошти школи, де навчаються діти вказаних категорій населення. Отримують додаткове оснащення, запрошують спеціалістів-консультантів, підвищують заробітну плату вчителів. Згідно з програмою, додаткові субсидії отримувало 90% навчальних округів. Програма охоплювала 27% афро-американських школярів, 14% - іспаномовних, 4% з інших малих етнічних груп.

Вжиті заходи не усунули повністю проблеми сегрегації національних меншин, про що свідчили спеціально проведені дослідження [2; 3] на замовлення Департаменту з охорони здоров'я, освіти і соціального забезпечення. Метою даного дослідження було оцінити можливості та успіхи школярів – представників національних меншин у порівнянні з їхніми світлошкірими однолітками. Експеримент охопив

645 000 школярів. Дітям пропонували тести різних типів, була зібрана інформація про соціальний стан школярів та їхня думка про навчання, керівники шкіл заповнювали опитувальники. Як результат, було виявлено цікаві дані:

1. Школярі – представники меншин (окрім американців азіатського походження) виявили більш низькі результати тестування на всіх рівнях, ніж їхні світлошкірі ровесники, і ця тенденція простежувалася з 1 по 12 клас.

2. Більшість дітей в той час, коли проводилося дослідження, навчалися в розділених школах. Існувала тенденція навчання дітей учителем – представником тієї ж раси;

3. Соціоекономічна основа шкіл, умови життя в сім'ї, соціальний стан учнів були вирішальним фактором у досягненні певного рівня успішності учнів. Цей факт був несподіваним і став причиною встановлення рекомендацій про те, що школи повинні об'єднуватися створювати таким чином різноманітне середовище.

4. Навчальний план та рівень технічного забезпечення не були визначальним фактором у досягненні високого рівня успішності. В дійсності він суттєво не відрізнявся в школах для темношкірих та в школах для світлошкірих;

5. Водночас, у навчальних закладах для світлошкірих школярів було виявлено більш високий рівень забезпечення фізичними, хімічними, мовними лабораторіями, посібниками, наявністю доступу до програм коледжів, в школах працювали більш кваліфіковані вчителі [3, с.104-105].

Дані дослідження були перевірені іншими вченими, і хоч результати дещо варіювали, основні висновки співпадали. На основі результатів цих досліджень були розроблені рекомендації: для того щоб підвищити рівень успішності школярів – представників національних меншин і дітей з малозабезпечених сімей, необхідно об'єднати школи, з тим щоб створити середовище для досягнення більш високих результатів у навчанні. Це дослідження послужило поштовхом для подальшої десегрегації шкіл.

У доповіді «Одна нація, багато народів. Декларація культурної незалежності» (Департамент освіти, Нью-Йорк, 1991) проголошено курс на збереження культурного розмаїття в США. У доповіді стверджується, що «Америка – це полікультурне суспільство. Її автори підкреслюють важливість громадянської відповідальності і важливості усвідомлення і визнання США як полікультурного суспільства і необхідність громадянської відповідальності у цьому контексті. Комісія окреслила сім основних принципів: демократія, різноманіття, економічна і соціальна справедливість, глобалізація, екологічний баланс, етнічні цінності і взаємостосунки індивіда та суспільства.

У 1999 р. Гаррі Орфілд опублікував доповідь під назвою «Ресегрегація американських шкіл». У доповіді йдеться про шкідливість десегрегації. Наводяться результати опитувань, які підтверджують, що більшість світлошкірих американців вважають, що рівні освітні можливості насправді [4, с.107].

З 2000-го року в США почалися дискусії з приводу сегрегації другого покоління. Сегрегація другого покоління – форма расової сегрегації, для якої характерні такі форми освітньої практики, як поділ на потоки, групування учнів за здібностями. На відміну від попередньої сегрегації сегрегація другого покоління може здійснюватися в школах зі збалансованим національним складом, наприклад, всі світлошкірі учні можуть бути визначені в один потік, а афроамериканці та іспаноамериканці – в інший.

Рада в адміністрації Президента з расових питань визначила проблему, що школярі – представники нижчих соціальних прошарків мають менший доступ до освітніх послуг і таких можливостей, як: програми підготовки до школи; наявність висококваліфікованих учителів; оновлені учебні плани; сучасні технології; сучасне оснащення.

У контексті національного складу США і проблеми, які у зв'язку з цим виникають у сфері освіти, Рада рекомендує досягти наступних цілей:

1. *Забезпечити раннє навчання для дітей – представників усіх груп населення.* Дані статистики підтверджують, що різниця в академічній успішності різних національностей часто базується на різній ранній підготовці дітей. Наприклад, дані показують, що 89% світлошкірих дітей у віці від 3 до 5 років займаються у дитячому садку читанням більше трьох разів у тиждень; 74% афро-американських дітей і 62% латиноамериканських дітей отримують рівну підготовку у дошкільному віці. Заходи також повинні бути прийняті у сфері підготовки батьків до виховання дітей і більшої підтримки таких програм, як Головний Старт (Head Start), Рівний Старт (Even Start), Рівний Старт для маленьких (Early Even Start).

2. *Покращити підготовку учителя і забезпечити рівність їх доступу до всіх шкіл.* У бідних школах, в яких навчаються меншини, відчувається нестача висококваліфікованих вчителів, завдання полягає в тому, щоб ввести заходи заохочення і мотивації залучення кращих випускників та вчителів з високою кваліфікацією у школи з невисоким рівнем викладання і виховання.

3. *Розпочати будівництво нових шкіл.* Встановлювалася вартість в 1 млрд. доларів на будівництво нових і реконструкцію старих шкіл.

4. *Забезпечити перехід зі шкіл K-12 до вищої освіти.* Необхідно вжити заходи щодо забезпечення рівного доступу до вищої освіти і ефективного переходу зі школи в коледж чи університет. Необхідно мотивувати партнерство між школами і коледжами, інформувати школярів про майбутні освітні перспективи. Слід спрямувати зусилля на введення курсів для підготовки до коледжу у школи з низьким рівнем викладання, в яких навчаються представники меншин.

5. *Використовувати всі переваги багатонаціонального складу шкіл та університетів.* Різноманіття може вносити багато позитивних факторів у навчання, включаючи: вдосконалення процесу вивчення і навчання шляхом прийняття широкого спектру точок зору і поглядів, які суттєво збагачують шкільне середовище; покращення здатностей критичного мислення школярів і студентів шляхом співставлення інших поглядів і цінностей з їх власними; покращення підготовки до майбутньої професійної діяльності; розширення знань завдяки вивченню нових аспектів.

6. *Забезпечити відповідний рівень освіти всіх випускників для подолання розриву в рівні оплати, що негативно позначається на іммігрантах, які отримали менш якісну освіту і підготовку.* Дані, що свідчать про велику кількість латиноамериканських школярів, які залишають школи, свідчить про те, що існує видима необхідність покращити викладання англійської мови, що дасть можливість учням добре навчатися в школі.

7. *Проводити розумну освітню політику для американських індіанців та корінних народів Аляски.* Необхідно покращити і розширити освітні можливості для корінних народів США, зробити процес навчання таким, який би відповідав їхнім інтересам і потребам.

Отже, упродовж багатьох десятиріч однією з най-

більш складних і визначальних проблем не тільки американської школи, але й суспільства в цілому є проблема забезпечення загальнонаціональної єдності в умовах все більшої етнічної, соціальної і расової різноманітності. Ця проблема стосується безпосередньо середньої і вищої освіти як з позиції забезпечення її доступності для представників всіх етнічних і расових груп, так і з точки зору структури вищої школи США і змісту вищої освіти, який має відповідати такому етнічному різноманіттю. Це призвело до розвитку окремих напрямків теоретичної думки, які отримали загальну концептуальну назву «багатокультурна освіта» або «полікультурність» [5; 6; 7].

Основою теорії полікультурності або багатокультурної освіти (Дж.Бенкс, С.Ньето, К.Смітер) є ідея гармонійного поєднання етнічного і загальнонаціонального у розвитку особистості, при цьому заперечується повний сепаратизм (культурний плюралізм) і абсолютна інтеграція (теорія асиміляції). Мета полікультурності – створення відкритого суспільства, в якому представники всіх груп (соціальних, культурних, етнічних) мають можливості для саморозвитку, самоактуалізації зі збереженням унікального культурного походження. Основними характеристиками плюралістичного суспільства, за теорією полікультурності, є взаємозалежність, розвиток і співпраця. Формування теорії полікультурності розпочалося у 1980-і рр., а її засновником вважається Дж. Бенкс, який першим досліджував освітні заклади як соціальні системи у багатокультурному контексті. Кон-

цептуальною ідеєю багатокультурної освіти, на думку Дж.Бенкса, стала «освітня рівність», тобто рівність в отриманні достойної освіти для всіх членів американського суспільства, незалежно від кольору шкіри, релігії, мови. Досягнення даної мети виявилось неможливе без певної реорганізації системи освіти США, основними об'єктами якої стали: освітня політика, зміст освіти, методи оцінювання і контролю, методика і технологія навчання, підготовка педагогічних кадрів.

Необхідність толерантного співіснування великих і малих етнічних і національних спільнот породжує потребу нової системи виховання, яка дозволить враховувати національні (етнічні) розбіжності, буде включати багато типів, моделей і ціннісних педагогічних орієнтацій, адекватних світогляду і запитах різних етнокультурних груп населення. Адекватне відображення цих ідей в освіті – об'єктивна потреба багатонаціональних держав.

Висновки. Американська освітня система достатньо успішно реалізує всі ознаки демократизації освіти, однак проблема доступності освіти залишається не повністю вирішеною. Державна політика, спрямована на забезпечення рівних можливостей в отриманні освіти проводиться в США протягом останніх десятиріч, проте досить значна кількісна різниця між багатими і бідними учнями, англійськими дітьми і дітьми, які недосконало володіють мовою, афроамериканцями, латиноамериканцями та білим населенням скорочується дуже повільно.

Список використаної літератури

1. Spring J. American Education / J.Spring. – New York: McGraw. HM Higher Education, 2002. – 172 p.
2. Colman A.M. Game Theory and Experimental Games: The Study of Strategic Interaction / A.M.Colman. – Oxford e.a.:Bergman Press, 1982. – XII. – 301 p.
3. Ballinger C. Teaching Other People's Children: Literacy and Learning in a Bilingual Classroom / C.Ballinger. – New York: Teachers College Press, 1999. – 137 p.
4. Orfield G. The reconstruction of Southern Education: The Schools and the 1964 Civil Rights Act / G.Orfield. – New York: Wiley-Interscience, 1969. – 130 p.
5. Wahab Z. Liberation. Multiculturalism, and Professional Education / Z.Wahab // Ethical and Social Issues in Professional Education / Ed. by Brody C.M., Wallace J. – State University of New York Press, 1994. – P.133 -145
6. Ramsey P. Multicultural Education: A Source Book / P.Ramsey, L.Williams. - RoutledgeFalmer, New York and London, 2003. – 295 p.
7. Banks J. Educating Citizens in a Multicultural Society / J.Banks. – New York: Teachers College Press, 1995. – 212 p.

Козубовская Ирина Васильевна

доктор педагогических наук, профессор
заведующая кафедрой педагогики и психологии
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», Ужгород, Украина

Сидун Лариса Юрьевна

старший преподаватель
кафедра теории и практики перевода
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», Ужгород, Украина

ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО РАВЕНСТВА

В статье рассматриваются вопросы образовательного равенства для разных групп населения, которые отличаются по возрасту, полу, этнической, религиозной принадлежности, социально-экономическим статусом. Внимание сконцентрировано на анализе зарубежного опыта обеспечения равных образовательных возможностей, в частности в процессе поликультурного образования. Государственная политика, направленная на обеспечение равных возможностей в получении образования проводится в США за последние десятилетия, однако достаточно большая количественная разница между богатыми и бедными учениками, англоязычными детьми и детьми, несовершенно владеют языком, афроамериканцами, латиноамериканцами и белым населением сокращается очень медленно.

Ключевые слова: зарубежный опыт, равные образовательные возможности, США, поликультурное образование.

Kozubovska Iryna

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Head of Department of Pedagogy and Psychology
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

Sidun Larysa

Senior Lecturer
Department of Theory and Practice of Translation
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

FOREIGN EXPERIENCE OF EDUCATIONAL EQUALITY ENSURING

This article deals with educational problems of ethnic population in the United States of America. It is underlined that segregation in education existed in USA for a long time. Representatives of ethnic minorities had no equal rights in the field of education. Situation has changed since 1954 when new more progressive laws were introduced. Today the government of USA is working on the further mastering of the system of education. Cultural pluralism is understood as the availability and recognition of free existence and development of different ethnic cultures, being a part of a single national community. The aim of multiculturalism is to create an open society, in which the representatives of all groups (social, cultural, ethnic) have possibilities of self-development, self-actualization with the preservation of unique cultural origin. The necessity of tolerant coexistence of large and small ethnic and national communities evokes the need of a new system of education, which will enable to take into consideration national (ethnic) and social divergences and will include various types, models and valuable pedagogical orientations, adequate to the world outlook as well as inquiries of various ethno-cultural population groups. The necessity of an adequate reflection of these ideas in education is an objective need of multinational states.

Key words: the USA, multicultural education, ethnic minorities, segregation.